

Estland, Letland en Litouwen

- ▶ Proef de middeleeuwse sfeer in het sprookjesachtige Tallinn

- ▶ Doorkruis via het plankenpad het Virumoeras van Nationaal Park Lahemaa

- ▶ Sta versteld van de uitbundige jugendstilpanden in Riga

- ▶ Bekijk de prachtige plafondschilderingen in het barokke Rundālepalais

- ▶ Bezoek de Sint-Annekerk en het historische universiteitscomplex van Vilnius

- ▶ Speur naar alle archeologische vondsten rondom het Meer van Plateliai

Inhoud

7 Kaarten en plattegronden 9 Voorwoord 1 11 Estland, Letland, Litouwen: een kennismaking 12 Politiek en samenleving 15 Natuur 21 Bevolking 27 Eten en drinken 2 31 Geschiedenis 32 Lijfland en het groothertogdom 34 Grote vernietiging 37 Nationale bewustwording 39 Eerste periode van onafhankelijkheid 41 Bij de Sovjet-Unie 44 Ontwikkelingen sinds 1991 3 51 Kunst en cultuur 52 Muziek en dans 53 Schilder- en beeldhouwkunst 54 Literatuur 55 Architectuur 4 59 Tallinn, hoofdstad van Estland 64 Oude stad 74 Kalamaja 75 Kadriorg en Pirita 77 Buiten het centrum 79 Ten westen van Tallinn 80 Rondom Tallinn 82 Tips en adressen	5 85 Estland van noord naar zuid 86 Nationaal Park Lahemaa 89 Het noordoosten 92 Narva 94 Centraal-Estland 96 Peipusmeer 98 Tartu 105 Ten zuiden van Tartu 109 De zuidpunt 111 Viljandi 113 Nationaal Park Soomaa 115 Pärnu 118 Langs de kust richting Letland 120 Tips en adressen 6 125 De kust en de eilanden van Estland 126 Haapsalu 128 De eilanden boven Tallinn 128 Vormsi 130 Hiiumaa 134 Muhu 135 Saaremaa 144 Kleine eilanden 146 Tips en adressen 7 151 Riga, hoofdstad van Letland 155 Oude stad 163 Rondom de oude stad 166 In de buitenwijken 167 Jūrmala 168 Nationaal Park Ķemeri 169 Tips en adressen

Woord vooraf

Zowel cultuur- als natuurliefhebbers komen in Estland, Letland en Litouwen ruimschoots aan hun trekken. De prachtige middeleeuwse Hanzestad Tallinn, de metropool Riga en het Zuid-Europees getinte Vilnius worden afgewisseld met uitgestrekte bossen, stille zandstranden en unieke natuurreservaten. Neem daarbij het prettige, milde klimaat en je hebt alle ingrediënten voor een boeiende vakantie die zeer zeker ook met kinderen goed te doen is.

Het zijn alle drie op zich bijzonder intrigerende landen. Ze verdienen eigenlijk ieder hun eigen boek, want zowel qua geschiedenis en cultuur als qua natuur zijn ze zeer verschillend. De loop der geschiedenis heeft ze echter onlosmakelijk met elkaar verbonden. Bovendien lenen ze zich uitstekend voor een gecombineerde reis. De afstanden zijn namelijk klein, dus alles is prima met de auto of zelfs fiets te doen.

Hugo van Willigen

Estland, Letland, Litouwen: een kennismaking

Het Baltische gebied is de ruwe amberdiamant van de Oostzee. Er is zoveel te zien en te doen, maar bijna niemand weet het. Zo is het altijd al geweest. Tot ver in de middeleeuwen liet men de moerassen en ondoordringbare wouden liever links liggen, waardoor de lokale stammen nog haast in berenvellen rondliepen toen de eerste kruisridders arriveerden. Sindsdien is er veel veranderd, maar de prachtige uitgestrekte natuur is gebleven. Waren de bossen ooit afschrikwekkend, tegenwoordig gaat er een enorme aantrekkingskracht van uit. Ze zijn ideaal voor fietstochten en andere vormen van natuurrecreatie. Nationale parken zoals Lahemaa, Gauja en Aukštaitija zijn er zelfs speciaal voor ingericht.

< De Baltische kustlijn kenmerkt zich door rustieke zandstranden.

Folklore leeft bij jong en oud.

kerk speelde de laatste 200 jaar niet zo'n prominente rol in het verzet als bij de zuiderburen en wellicht mede daarom is het aantal gelovigen in Estland en Letland tegenwoordig laag. In Estland zegt nog slechts 23% godsdienstig te zijn. Een groot deel hiervan zijn orthodoxe Russen. In Letland zijn nu ongeveer evenveel rooms-katholieken als Lutheranen. Samen met andere gelovigen maken ze 30% van de bevolking uit.

Folklore

Folklore was in tijden van onderdrukking altijd het middel om de eigen identiteit te behouden. Niet voor niets stonden de zang- en dansfestivals aan de basis van de revolutionaire gebeurtenissen in de jaren 90. De liedjes, mythes en andere verhalen zijn van generatie op generatie mondeling overgedragen (schrijven kon men immers niet), totdat men ze in de 19de eeuw begon te archiveren. De Estse patriot Jakob Hurt (1839–1907) was verantwoordelijk voor een 1,3 miljoen pagina's tellende tekstcollectie, aangevuld met ruim 13.000 melodieën. In Letland waren het juist Duitse klerken die aan deze monsterklus begonnen: in totaal verzamelden zij maar liefst 1,4 miljoen liedteksten en ongeveer 30.000 melodieën. Ook Litouwen heeft een imposant archief met naar schatting 400.000 volksliedjes. Sommige hiervan hebben erg

ingewikkelde structuren, maar andere zijn erg simpel, zoals de Letse *daina's* (korte vierregelige versjes). Veelvuldig voorkomende onderwerpen zijn het familieleven, de liefde en de seizoenswisselingen. De jeugd en het boerenleven worden geïdealiseerd, oorlog en het lot van de lijfeigenen beklagd.

Nog steeds kan folklore op veel belangstelling rekenen: bijna elk gehucht heeft wel een eigen vereniging. Hun optredens blijven niet beperkt tot de provincie; ook in de steden zijn ze vaak tijdens zomerfestivals op straat te bewonderen. Het merendeel van de liedjes wordt alleen door vrouwen en meisjes uitgevoerd, terwijl de mannen voor de instrumentale begeleiding zorgen, hierbij gebruikmakend van traditionele instrumenten. Meestal wordt er in groepsverband gezongen en gedanst, waarbij steeds wisselende kringen en rijen worden gevormd. Ook stampen men regelmatig flink met de voeten op de grond. Soms is er een spelelement aanwezig, zoals in de dans 'het zoeken naar de speld' waarbij een boerenjongen onder de rokken van de meiden kijkt om uit te vinden wie de speld heeft verstopt.

De kostuums zijn regiogebonden maar in grote lijnen hetzelfde. Mannen gaan sober en somber gekleed in overwegend donkere kleuren, soms afgewisseld met een lichte streep. Als schoeisel hebben ze leren laarzen en op hun hoofd prijkt een strohoed. De vrouwen dragen meestal een wit hemd, een bewerkte rok die bijeen wordt gehouden door een *sash*, een versierd lijfstuk en een schort. Daarnaast hebben ze vaak een hoofddoek en een brede sjaal om hun schouders, aangevuld met sieraden en andere ornamenten. Kleuren zijn regiogebonden.

ETEN EN DRINKEN

Men eet graag en het liefst in grote hoeveelheden. Het ziet er niet altijd even aantrekkelijk uit en aan sommige gerechten moet je echt even wennen, maar als je daardoorheen bent, dan is het best lekker. Opvallend is hoe men gehecht is aan de eigen keuken; internationale gerechten vinden relatief weinig aftrek en exotische producten worden met argwaan bekeken. Op het platteland hebben de mensen vaak een eigen groentetuintje.

De eetgewoontes zijn gerelateerd aan het jaargetij. In de lange, koude winters eet men het liefst vette maaltijden: grote lappen vlees (en dan vooral van het varken) met zuurkool, zwarte pudding en bloedworst. Duits georiënteerd dus, wat nog eens extra blijkt uit de grote verscheidenheid aan worsten. Hert en wild zwijn staan vooral in de herfst op het menu.

In de zomer eet men veel lichter. Naast verse vis (snoek, baars en haring) vult men de magen met paddenstoelen, bessen en andere bosvruchten. Vaak heeft men ze zelf geplukt. Grote appelboomgaarden kom je tegen langs de weg in Litouwen; de mensen in Letland en Estland hebben vaak een appelboom in de tuin. Van de appels wordt in de herfst sap gemaakt, terwijl men de paddenstoelen marineert of gebruikt voor een saus. Vlees eet men dan

Tallinn, hoofdstad van Estland

Tallinn heeft een sprookjesachtige oude binnenstad. De architectonische rijkdom uit de tijd dat de Hanzeschepen aanmeerden is onwaarschijnlijk goed bewaard gebleven en maakt dat de middeleeuwen hier nog springlevend zijn. De machtige stadsmuren, die lange tijd als een van de sterkste in noordelijk Europa golden, staan er nog steeds, evenals de schilderachtige torens. Aankomend met de boot kun je al van ver de contouren van de hoge kerk-torens ontwaren. Dichterbij zie je enerzijds op de heuvel het majestueuze kasteel van de feodale heren, anderzijds in de benedenstad de statige 15de-eeuwse pakhuizen die herinneren aan de macht en welstand van de Duitse kooplieden. Lopend door het compacte netwerk van smalle straatjes kun je het trappelen van de pakpaarden nog bijna horen. Misschien zie je zelfs voor je hoe men voor een pand stopt en de scheepsgoederen naar de bovenste etage takelt.

Een piepende mobiele telefoon brengt je terug in de realiteit: het 'getrappel' blijkt niet van paarden te zijn, maar van meisjes op hoge naaldhakken die als volleerde ballerina's de kinderkopjes trotseren. Ook in Tallinn heeft de tijd niet stilgestaan. Rondom de romantische binnenstad staan tegenwoordig moderne glazen flatgebouwen waarin woningen, banken, bedrijven en luxe winkelcentra gevestigd zijn. Tallinn is hard op weg om weer een belangrijk handelscentrum te worden: een Hanzestad van de 21ste eeuw.

< De Sint-Olafskerk was ooit het hoogste gebouw ter wereld.

Het is een flink aantal traptreden naar de top van de Sint-Olafskerk, maar het uitzicht over de oude stad is fenomenaal.

de meeste winkels, restaurants en barretjes. Verdwalen is gezien de kleine omvang van de oude stad bijna onmogelijk, al kan het ongestructureerde stratenplan soms verwarrend zijn. De hoge torens van de Sint-Olafskerk, het stadhuis en de Sint-Nikolaaskerk zijn echter goede oriëntatiepunten. In het moderne centrum rondom de oude stad bevinden zich de meeste winkelcentra, sporthallen, ziekenhuizen en andere instellingen. Verder in oostelijke, zuidelijke en westelijke richting liggen de betonnen en houten gebouwen, respectievelijk in de wijken Lasnamäe, Kalamaja en Kopli.

VOUDE STAD

Van Dikke Margareta tot op de Domberg

Het leukst is het om zonder plattegrond rond te dwalen en je door je ogen te laten leiden. Als je wilt kun je binnen 10 minuten van het ene naar het andere uiterste lopen, maar om alles af te gaan heb je minstens een halve dag nodig. Een goed punt om te starten is de middeleeuwse entree van de stad, de **Grote Kustpoort**. Let op het wapen van de Lijflandse Orde boven de ingang. Omdat de Hanzeschepen hier aanmeerden (de zee lag vroeger veel dichterbij), moest de stad goed verdedigd worden en vandaar dat men er in de 16de eeuw een sterk bastion neerzette. Vanwege de tot 4 m dikke muren kreeg dit de bijnaam **Dikke Margareta**. In de 19de eeuw werd het als gevangenis gebruikt, totdat deze in 1917 werd bestormd en vernietigd. Tegenwoordig dient het als **Maritiem Museum**. Het heeft onder andere oude kaarten en modelschepen. Vanaf het dak heb je een mooi uitzicht over

de oude stad. Het witte kruis en het monument op de heuvel ernaast herinneren aan de slachtoffers van de ramp met de *Estonia*.

> **MARITIEM MUSEUM**, Pikk 70, meremuuseum.ee

Pikk, Vene, Uus en Viru

De straat die op de kustpoort aansluit, loopt helemaal door tot aan het stadhuisplein: vandaar dat deze **Pikk** ('Lang') heet. Hier woonden de rijke kooplieden en zaten de grote gilden. Zo'n beetje de grachtengordel dus en vandaar de schitterende 15de-eeuwse koopmanshuizen. De bovenste etages werden meestal gebruikt voor de opslag van handelswaren. Vaak is het takelsysteem nog zichtbaar.

Een andere belangrijke straat was

Vene. Dit is de Estse benaming voor 'Russisch'. Hier woonden de Russische handelaren. Halverwege de straat tegenover een orthodoxe kerk bevindt zich in een van de oudste huizen van Tallinn het interessante **Stadsmuseum**. Aan de orde komen specifieke onderwerpen zoals de Hanze en de gilden, maar ook het dagelijks leven door de eeuwen heen. Daarnaast is er een video met sleutelmomenten die aan de verklaring van de onafhankelijkheid in 1991 voorafgingen. Door de beeldende inrichting is het museum tevens zeer geschikt voor kinderen.

> **STADSMUSEUM**, Vene 17, linnamuuseum.ee

Een poortje (Bremeni käik) verbindt Vene met **Uus** ('Nieuw'). Direct om de hoek zie je het mooie gebouw van de Litouwse ambassade. Het is een van de weinige gebouwen uit de Zweedse tijd. Let op de draken als waterspuwers. Aan het eind van de straat ligt de **Virupoort**. Oorspronkelijk was deze poort veel groter. Direct rechts ligt de doodlopende straat Müürivahe. Er staan kraampjes waar wollen sokken, wanten en truien worden verkocht. Als je er voorbijloopt, ligt aan je linkerhand de goed verborgen steeg **Katariina käik**. Nergens anders in de stad is de middeleeuwse sfeer zo goed bewaard gebleven. In de oude panden zijn moderne handwerksliedengilden gevestigd. Je kunt de kleermakers, glasblazers en keramiekkunstenaars aan het werk zien.

De prachtige Katariina käik heeft enkele leuke restaurants en kunstgalerijen.

Het Virumõeras beslaat een oppervlakte van ongeveer 38 km².

NATIONAAL PARK LAHEMAA

Lahemaa, 'het land van inhammen', is het oudste en grootste nationale park van Estland. Vier baaien en evenveel schiereilanden tekenen de prachtige kustlijn die verder versierd wordt met enorme zwerfkeien die hier via gletsjers vanuit Finland en Zweden terecht zijn gekomen. Een deel van het park ligt op het Baltische Glint. Dit kalksteenplateau zorgt aan de Estse westkust voor diepe afgronden, maar is hier nauwelijks zichtbaar omdat de hellingen zijn begroeid met bomen. Op het kalksteen ligt een dun laagje grond, *alvars* genoemd. Het heeft maar een beperkte groei, voornamelijk naaldbomen en jeneverbesstruweel. Daarbij groeien er in Lahemaa meer dan 1000 verschillende plantensoorten, nog eens aangevuld met een uitgebreid arsenaal aan paddenstoelen en bessenstruiken. Ook de Estse fauna, waaronder de bruine beer, is voor het merendeel in het park vertegenwoordigd.

Virumõeras

Aan de snelweg naar Narva bij de afslag Loksa ligt een van de mooiste moerassen van het land. De typische moerasbomen en planten, modderpoelen, vogels en insecten: alles is van zeer dichtbij te zien doordat er dwars doorheen een plankenpad (3,5 km) is aangelegd. Zo kun je op zoek naar de ronde zonnedauw, een kleine vleesetende plant die te herkennen is aan de rode blaadjes met kleverige klierharen. Wees niet bang, ze eten alleen insecten en spinnen. Bessen groeien er in overvloed, waaronder de vitaminerijke berg-

Noordoost-Estland

braambessen die zonder problemen geplukt kunnen worden. Halverwege het traject staat een uitkijktoren vanwaar je een prachtig uitzicht hebt over het moeras en zijn poelen.

Vanaf de E20 over de afslag richting Valgejõe ligt de schattige waterval van **Nõmmeveski**. Als deze je niet kan bekoren, dan toch zeker wel die van **Joaveski** 3 km verderop. Deze bestaat uit verschillende terrassen, ontstaan uit het Baltische Glint.

Käsmu

De kust bij het pittoreske gehucht Käsmu is misschien wel de mooiste van Estland. De baai hier ligt vol met zwerfkeien en in de punt bevindt zich een eilandje waar je bij laag water naartoe kunt lopen. Geen wonder dat rijke zakenlieden hier een zomerhuisje hebben laten bouwen om van het strand en de bossen te genieten. Käsmu wordt ook wel het 'kapiteinsdorp' genoemd, omdat het een soort rustoord was voor gepensioneerde zeelieden. Het dorp heeft een clandestien verleden: in de 19de eeuw was het berucht om de zoutsmokkel en aan het begin van de 20ste eeuw werd illegaal wodka aan Finland verhandeld. Later bouwden de Sovjets hier een controlepost en om te voorkomen dat mensen naar Finland zouden vluchten, was het verboden om het water in te gaan. Een klein **Maritiem Museum** naast de uitkijktoren heeft een merkwaardige collectie die onder andere bestaat uit allerlei oude ansichtkaarten, een reconstructie van een prehistorische boot en aangespoelde flessen. Je kunt er voor een gering bedrag naar binnen. Op de rand van het dorpje staat een mooi houten kerkje met een kerkhof. Te-

Riga, hoofdstad van Letland

Lange drukke winkelstraten, fel neonlicht, voorbijflitsend verkeer en hoge flatgebouwen: Riga is het kloppende hart van het Balticum. Zo is het altijd al geweest. In de middeleeuwen zetelde hier de centrale macht van de Lijflandse Orde, onder Zweeds en tsaristisch bewind was het de belangrijkste stad van de Baltische provincie, terwijl het tijdens de eerste periode van onafhankelijkheid uitgroeide tot een van de meest vooruitstrevende steden van Europa. Tegenwoordig is Riga een intrigerende metropool (696.000 inwoners) waar mooi en lelijk of ouderwets en modern elkaar voortdurend afwisselen. Het heeft een prachtig historisch centrum dat zich met hangen en wurgen door de eeuwen heen heeft gewerkt; nu is het het hart van de kunst- en uitgaanswereld. Karakteristiek zijn de Duitse pakhuizen uit de Hanzetijd en de spitse kerktorens, maar boven alles is Riga een stad van de jugendstil. Niet voor niets noemt men Riga ook wel 'Klein Parijs'!

< Het gebouw van de Zwarthoofden in het historische centrum van Riga.

In de straten van Riga voert Jugendstil de boventoon.

Geschiedenis

Het succes van Riga is te danken aan de ideale ligging aan de monding van de Daugava. Doordat de rivier tot diep in het huidige Wit-Rusland stroomt, was dit een ideaal beginpunt voor een handelsroute naar het oosten. Russen en Scandinaviërs waren dan ook al meer dan 1000 jaar aanwezig alvorens de Duitse bisschop Albrecht hier in 1201 met zijn kruisridders aan land kwam. Zij werden gevolgd door een groot aantal handelaren, waarna Riga snel uitgroeide tot de grootste stad in Lijfland. In 1282 werd de stad lid van de Hanzeliga en in de volgende eeuwen nam de welvaart sterk toe. Dit ondanks de continue machtsstrijd tussen kerk, orde en de kooplieden.

Met de Lijflandse Oorlog (1558–1853) verloor de stad tijdelijk zijn prominente status, maar toen Zweden in de 17de eeuw de macht greep, bloeide Riga weer op. Het werd de tweede stad van het Zweedse rijk, al bleef het vooral een stad voor Duitse adel en kooplieden. In wezen veranderde deze situatie ook niet toen hij na de Grote Noordse Oorlog (1700–1721) bij het tsaristische rijk ging horen.

De industrialisatie van de 19de eeuw zorgde voor een enorme bevolkingsgroei. Woonden er halverwege de 18de eeuw ongeveer 16.000 mensen, ruim 100 jaar later waren dat er naar schatting 100.000 en bij het uitbreken van de Eerste Wereldoorlog had Riga ongeveer 500.000 inwoners. De helft hiervan waren Letten die na de afschaffing van de lijfeigenschap in 1817 massaal naar de stad waren getrokken. Er kwam een nieuwe intellectuele elite (*Letse Genootschap van Riga*) uit voort, waarna er een nationaal theater,

een opera en zelfs een Letse encyclopedie verschenen. In 1873 werd voor het eerst een zangfestival georganiseerd.

De welvaart groeide gestaag, iets wat niet veranderde toen Letland in 1920 plotseling onafhankelijk was. Er hing een intellectuele en culturele sfeer in Riga; de elegante Jugendstilhuizen en de vergelijking met Parijs was dus snel gemaakt. De Tweede Wereldoorlog bracht echter een dramatisch eind aan de voorspoed. De Joodse gemeenschap (naar schatting tussen de 45.000 en 100.000 Joden) werd volledig uitgeroeid, maar ook de Letse bevolking werd zwaar getroffen.

Na de oorlog werd Riga vanwege zijn (al bestaande) goede infrastructuur een van de grootste industriesteden binnen de Sovjet-Unie. Elektrische machines, trein- en tramwagens, computers en robots: het kwam allemaal uit de grijze fabrieken in Riga's buitenwijken. Het tekort aan arbeidskrachten werd aangevuld met Russen, waardoor Letten aan het eind van de jaren 80 nog maar net de helft van de bevolking uitmaakten.

Was Riga in de sovjetijd een grauwe, onvriendelijke stad, sinds de onafhankelijkheid is het hier weer helemaal opgebloeid. Hoewel er nog problemen zijn met de Russische minderheid en de werkloosheid, gaat het over het algemeen goed. De stad kreeg in 2001 een enorme facelift ter ere van het 800-jarig bestaan en in de winkels liggen tegenwoordig de meest luxueuze artikelen. Een ander bewijs van de nieuw ingeslagen weg zijn de wolkenkrabbers, die de skyline steeds meer gaan domineren.

Oriëntatie

Riga is gebouwd bij de monding van de rivier de Daugava, in de zuidoostelijke hoek van de Golf van Riga. In feite bestaat de stad uit drie ringen, die ook de voornaamste periodes uit de geschiedenis markeren. Als je vanaf de snelweg komt aanrijden, dan zie je allereerst de grijze industriestad en de betonnen hoogbouw. Het is de onmiskenbare nalatenschap van de Sovjets. Maar hoe meer je in het centrum komt (de handigste manier is via de lange Brīvības gatve), hoe meer Jugendstil je om je heen ziet. Helemaal aan het eind, tegen de Daugava aan, ligt het historische centrum met aansluitend enkele parken. Het woon- en industriegebied aan de andere kant van de rivier (Pārdaugava) is te bereiken via drie bruggen.

In het centrum zijn zowel stokoude als gloednieuwe herkenningspunten. Een populaire ontmoetingsplaats is het 42 m hoge Vrijheidsmonument, op de grens tussen het oude en het nieuwe centrum. De oude stad is op te delen in een helft ten noorden en een ten zuiden van de winkelstraat Kalķu. Rondlopend zul je altijd wel de spits van een grote kerk zien. Meest noordelijk de Sint-Jakobskerk, centraal de Dom en in het zuidelijke gedeelte de Sint-Pieterskerk. In het nieuwe centrum is het Reval Hotel Latvijā met 27 etages een goed oriëntatiepunt.

Werf bij Ventspils.

KOEREN IN HET CARIBISCH GEBIED

Koerland moet het hebben van de scheepvaart en de visserij. Zo is het altijd geweest. Voor de komst van de kruisridders waren de Koerse zeevaarders al beruchte piraten op de Europese wateren. Later in de middeleeuwen ontwikkelden zich aan de kust enkele welvarende Hanzesteden. Deze zouden in de 17de en 18de eeuw tot volle wasdom komen toen Koerland als semionafhankelijke staat furore maakte. Als enige van de Lijflandse provincies was het na de Lijflandse Oorlog gelukt om de Zweden en de Russen te weerstaan. De laatste voorman van de Duitse Orde, Gotthard Kettler, had namelijk diplomatieke bescherming gevonden bij de Polen en tot aan de derde deling van Polen wist het zelfstandig te blijven.

De successen van het staatje werden voornamelijk op zee gehaald. Halverwege de 17de eeuw hadden de Koeren een geduchte marinevloot opgebouwd. Drijvende kracht achter het succes was hertog Jakob van Koerland die regeerde tussen 1642 en 1681. Onder zijn bevel zetten de schepen koers richting Caribisch gebied en in 1654 werd op het eiland Tobago de kolonie Nieuw-Koerland gesticht. Ook een eilandje aan de kust van Gambia werd hun eigendom.

Exotische producten werden naar de provincie gebracht en voor een goede prijs doorverkocht op de Europese markt, waardoor de welvaart enorm toenam. Maar met de ineenstorting van het Pools-Litouwse gemenebest (1795) kwam een eind aan het Koerse sprookje. De provincie werd ingelijfd bij het tsaristische rijk en na de Eerste Wereldoorlog bij Letland. Tegenwoordig leeft een groot deel van de bevolking nog steeds van de visserij, alhoewel deze industrie flink te lijden heeft gehad onder de verwaarlozing tijdens het sovjetregime.

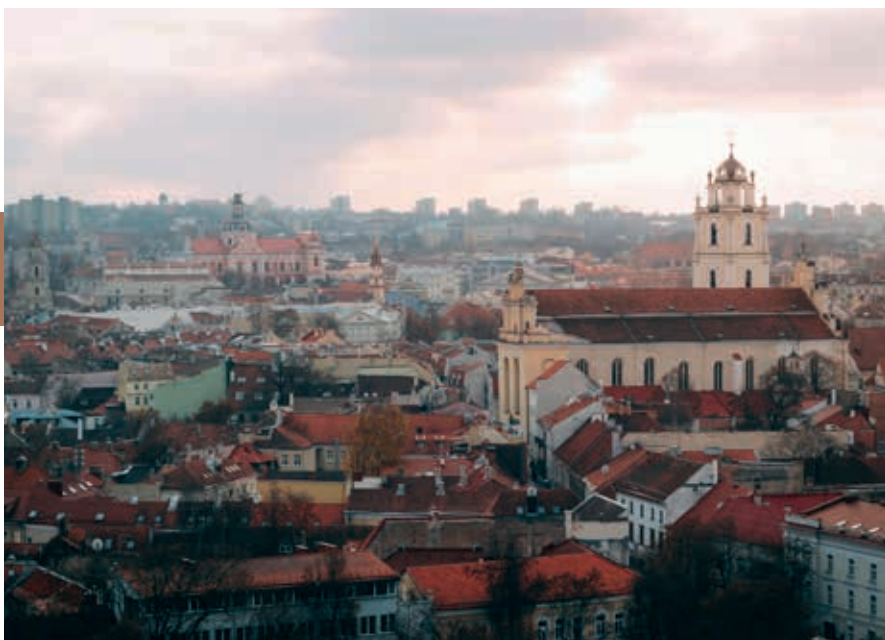
Rond het Talsimeer kun je prachtige plaatjes schieten.

kerk. Even buiten Sabile ligt de **Abava waterval** (Rumba), slechts 2 m hoog maar wel 35 m breed. Het **openluchtmuseum van Pedvāle** (1,5 km ten westen van Sabile) is een bijzonder kunstpark met vreemde kunstobjecten en beeldhouwwerken. In Kandava kun je fietsen huren bij *Velotūre* (Sabiles 6); het recreatiecentrum Plosti (9 km ten westen van Sabile) verhuurt ook kano's en begeleidt tochten.

Talsi

Gebouwd op negen heuvels, gesitueerd tussen twee meren en bossen die doorgroeien tot de rand van het centrum: wie zou er niet willen wonen? Aan de bedrijvigheid te zien hebben de inwoners het in ieder geval naar hun zin. De meeste drukte concentreert zich rondom de hoofdstraat Lielā. Deze krult zich vanaf het marktplein naar beneden tot aan het meer. Het uitzicht is mooi, vooral als je er een stukje omheen loopt zodat je goed kan zien hoe Talsi tegen de heuvels is aangebouwd. Aan de andere kant van het water ligt een heuvel waar ooit een Koerse fortificatie stond.

Terug op de Lielā moet je weer omhoog. De weg slingert langs de kerkheuvel naar het historische gedeelte. Het is hier een stuk stiller. Sommige straatjes, zoals Kalnu, lijken door de eeuwen heen haast onaangetast gebleven. Dit in tegenstelling tot het Ordekasteel aan de rand van de stad waarvan geen steen is overgebleven. Een gevolg van de centrale ligging van de plaats, waardoor er vrijwel geen oorlog aan voorbijging. In het **Districtsmuseum** in het gerenoveerde herenhuis (1880) wordt er veel aandacht aan besteed. Juist vanwege de gunstige locatie kan Talsi goed dienen als uitvalsbasis, zeker als je naar de desolate noordelijke punt wilt. Het toeristenbureau heeft een uitgebreide accommodatielijst. Overigens is er voor wandelaars

Panorama van Vilnius.

Geschiedenis

Volgens de legende zou Vilnius in 1323 op goddelijk ingeven gesticht zijn door groothertog Gediminas, maar feit is dat er zeker 1000 jaar eerder al aan de oevers van de Neris geleefd werd. Toen Vilnius in de 14de eeuw hoofdstad werd van het Litouwse rijk, stond er ook al een nederzetting en een houten kasteel. Het laatste werd vervangen door een stenen fort, wat ook wel nodig was om stand te houden tegen de voortdurende aanvallen van de Duitse Orde en de Tartaren. Regelmatig werd de stad verwoest en pas nadat er aan het begin van de 16de eeuw een 2,4 km lange verdedigingsmuur was gebouwd, brak er een periode van voorspoed aan. Vilnius had een grote aantrekkingskracht op handelaren en ambachtslieden uit allerlei contreien en ontwikkelde zich als het voornaamste boekdrukkencentrum in Oost-Europa. In 1569 leek de stad even zijn vooraanstaande status te verliezen, want met de vorming van het Pools-Litouwse gemenebest werd Warschau de nieuwe hoofdstad. De komst van de jezuïeten in hetzelfde jaar bracht echter nieuw perspectief. Ze stichtten een school die een decennium later was uitgegroeid tot een vooraanstaande universiteit van waaruit met succes de contrareformatie werd geleid. De jezuïeten hadden bovendien vanuit het zuiden de barok meegebracht. Deze stijl zou vanaf de 17de eeuw het gezicht van de stad gaan bepalen.

DE DROOM VAN GEDIMINAS

Net als Rome is Vilnius gebouwd op en omringd door heuvels: je zult het wel in je benen voelen als je er een dag rondloopt. Maar beide steden hebben ook gemeen dat er een wolf is betrokken in hun 'scheppingsverhaal'. Volgens de legende zou Gediminas op een dag zijn kamp aan de oever van de Neris hebben opgeslagen om daar uit te rusten van een succesvolle jachtdag. Direct viel hij in een diepe slaap en droomde van een grote ijzeren wolf die vanaf de top van de naastgelegen heuvel oorverdovend jankte. De volgende morgen gaf een heidense priester uitleg: het was een goddelijke opdracht aan de groothertog om hier een kasteel en een stad te bouwen. Een stad waarvan de faam tot in alle uithoeken van de wereld zal doorklinken, net zoals het gehuil van de wolf.

De inlijving bij tsaristisch Rusland in 1795 ging gepaard met grote plunderingen en vernietigingen. Hoewel Vilnius de hoofdstad van de provincie Litouwen werd, was het vooral een toevluchtsoord voor Poolse adel. Steeds luider riepen ze om het herstel van de Poolse hegemonie, maar noch de komst van Napoleon, noch twee opstanden leverden het gewenste resultaat. Represaillemaatregelen zoals de sluiting van de universiteit (die ondertussen was uitgegroeid tot de meest prestigieuze binnen het tsaristische rijk) en de verkettering van de katholieke kerk (veel kerken werden verbouwd tot orthodoxe godshuizen) brachten de stad in het slop. Pas aan het eind van de eeuw, met de ophanden zijnde industrialisatie, kwam er een ommekeer. De bevolking groeide explosief van zo'n 20.000 rond 1800 naar 160.000 een eeuw later. De nieuwkomers waren vooral Joden, die naar schatting de helft van de bevolking gingen uitmaken. Litouwers telde de stad daarentegen nauwelijks. Hoewel de bevolkingssamenstelling aan het begin van de 20ste eeuw dus behoorlijk veranderde, bleef de Poolse cultuur domineren. Toch zou ook in Vilnius het Litouwse nationalisme tot grote hoogte stijgen en na de Eerste Wereldoorlog werd het tot hoofdstad van de nieuwe republiek uitgeroepen. Maar daarmee was de kwestie niet afgelopen. Polen bleef de stad claimen en in 1920 namen rebellerende Poolse troepen het bij een verrassingsaanval in beslag. Pas onder de Sovjets werd de oude situatie weer hersteld, maar de stad had er een flinke prijs voor moeten betalen: een deel was platgebombardeed en de bevolking was bijna gehalveerd. De voornaamste slachtoffers waren de Joden.

Na de oorlog werd Vilnius herbevolkt met Litouwers en in mindere mate Russen. De stad werd uitgebreid met lelijke grote betonnen flats, typische sovjetbouw die voor woonwijken moest doorgaan, maar de plannen om de oude stad gedeeltelijk af te breken voor de aanleg van een snelweg, zijn gelukkig nooit doorgezet.

Litouwen van noord naar zuid

Historisch gezien is de hele oostelijke helft van Litouwen een geheel. Het was de streek van de Hooglanders, het Baltische volk dat aan de basis stond van het huidige Litouwen. Tegenwoordig wordt met dit Aukštaitija alleen nog maar het noordoosten bedoeld en nog specifiek het nationale park dat tegen de grens met Wit-Rusland aanligt. Het glooiende landschap kenmerkt zich door prachtige meren waar je lekker kunt lekker wandelen, fietsen en vooral kanoën.

Centraal-Litouwen is wat dat betreft een stuk saaier en industriëler, maar heeft met de Kruisheuvel wel een curiositeit die niet gemist mag worden. Dit geldt ook een beetje voor Kaunas: een echte museumstad die meer aandacht verdient dan hij over het algemeen krijgt.

Zuidelijk Litouwen (Dzūkija) is arm, vooral omdat de grond er weinig vruchtbaar is. Vandaar ook dat er maar weinig mensen wonen en de gehuchten klein zijn. Het gebrek aan middelen lijkt ervoor te zorgen dat tradities goed bewaard zijn gebleven, waardoor Zuid-Litouwen bij folkloristen een speciale betekenis heeft. Het landschap is heuvelachtig met kronkelende rivieren: je vraagt je soms af waarom er zo weinig toeristen zijn. Het zuiden staat ook bekend als het rijk der bessen en paddenstoelen!

Noordoost-Litouwen

NATIONAAL PARK AUKŠTAITIJA

Tallos veel schilderachtige meertjes, mooie natuur en pittoreske gehuchten kenmerken het Nationaal Park Aukštaitija, grofweg het gebied (40.500 ha) tussen de plaatsen Ignalina, Švenčionėliai en Utena. Het landschap is lichtglooiend, zo gevormd door de gletsjers die hier 16.000 jaar geleden hun baan trokken. Aangezien de natuur sindsdien vrijwel ongestoord haar gang heeft kunnen gaan, kunnen wij nu genieten van een verbluffend mooi natuurgebied. Dit zie je het best vanaf de Ledakalnis, een heuvel vanwaar je over zeven meren uitkijkt (zie p. 283). Deze gaan vrijwel direct over in eindeloze bossen, een paradijs voor alle elanden, herten en wilde zwijnen, wolven, lynxen, hazen, eekhoorns en vossen die daar wonen. Van de talrijke vogelsoorten zijn de arend en de kraanvogel de opvallendste verschijningen. De bomen zijn voornamelijk dennen en sparren, sommige meer dan 200 jaar oud. Nog ouder maar tevens spaarzamer zijn de eiken, bijvoorbeeld die van Puziniškis en Trainiškis (de laatste 800 jaar oud).

De meeste meren zijn met elkaar verbonden door rivieren, wat het park bij uitstek geschikt maakt voor kanoërs. Vooral een tocht over de **Žeimena** is de moeite waard. Het grootste meer is **Dringis** (721 ha) en het diepste **Tauragnas** (60,5 m). Speciaal is het **Baluošasmeer** vanwege de jeneverbessen die er langs de oevers groeien. Het heeft bovendien zeven aardige eilandjes; eentje heeft zelfs een eigen meertje. Van minstens evenveel waarde als de natuur zijn de tientallen gehuchten die over het gebied verspreid liggen. In totaal leven er ongeveer 2000 mensen, maar slechts zelden heeft een dorp meer dan 100 inwoners. Dorpen kun je ze eigenlijk ook niet noemen: meestal gaat het om enkele boerderijen die in willekeurige positie bij elkaar staan, dus zonder een stratennet. Salos II, Šuminai, Strazdai, Vaišnoriškės en Varniškės zijn extra bijzonder omdat daar de 19de-eeuwse gebouwen bewaard zijn gebleven. Soms moet je door de modder ploeteren om er te komen en word je ook nog eens ingehaald door een oude man op een ezel die een houten kar voorttrekt met daarin een vrouwelijke leeftijdgenote.

Typisch zijn de 'straatdorpen'. Dit soort gehuchten bestaat uit slechts één weg met aan beide kanten boerderijen: het woongedeelte voorop, de schuren en stallen daarachter. Er zijn er verschillende; **Šakališkė** en **Kretuonys** hebben een beschermde status.

Palūšė

Bij een bezoek aan het nationale park vormt Palūšė de logische uitvalsbasis. Het ligt centraal, de grote stad Ignalina is dichtbij, het heeft een toeristenbureau en alleen hier is echte accommodatie. Het gehucht ligt prachtig aan het Lūšiaimeer waar je een lekkere frisse duik in kunt nemen. Dit is vooral een aanrader bij zonsondergang, tevens het beste moment om een foto te maken van de **Sint-Jozefkerk** (1750) die dan omhuld wordt door een gouden gloed. Het is een van de mooiste houten kerken van het land. De achthoekige klokkentoren vertoont gelijkenissen met de torens van vroegere Litouwse forten.

Houten tafels en banken staan klaar om op te koken.

Genieten van de avondzon bij de kerk van Palūšė.

Vanuit Palūšė kun je twee wandelingen maken. Een pad in het noordelijke deel van het dorp maakt een rondje van 3,5 km door de **Botanische tuin**. Er groeien 150 plantensoorten, waaronder enkele zeldzame. De tweede route is 5 km lang en begint achter het bungalowpark. Dit bostraject heeft iets mysterieus door de aparte lichtinval tussen de hoge bomen en de absolute stilte die er heerst. Zeker als het even geregend heeft en het enigszins mistig is, lijkt het inderdaad een elfenwereld, zoals de houten beelden die de weg wijzen suggereren.

Labyrint aan meren

Afhankelijk van de vervoerskeuze zijn er verschillende mogelijkheden om het gebied te verkennen. Het interessantste gedeelte concentreert zich rondom het labyrint aan meren ten noordwesten van Palūšė en is redelijk gemakkelijk te voet of per fiets te doen. Een goede optie is om, startend vanaf de Botanische tuin, eerst 2 km langs het Lūšiaimeer te gaan naar Meironys. Onderweg passeer je houten sculpturen, gebaseerd op verhalen over de duivel. **Meironys** zelf is een van de charmantste straatdorpen.

De tocht vervolgt zich over een zandweg door de bossen langs het Asalnaimeer. Er zijn slechts sporadisch aanduidingen (roodgeverfde tekens op bomen), dus raak niet in paniek als je lange tijd niets ziet of niemand tegenkomt. Ten noorden hiervan ligt het **Trainiškisreservaat**, een ruig gebied dat alleen met een gids bezocht mag worden. Blijf je vanuit Meironys het

Bossen en meren in Nationaal Park Aukštaitija.

hoofdpad volgen, dan kom je na ruim 2 km bij de heuvel met de oude eik van Puziniškis. Je hebt er een mooi uitzicht over het Asalnaimeer. Verderop in noordwestelijke richting ligt links over een bruggetje Salos I en even later Salos II.

Vervolg de route in noordwestelijke richting, totdat je na 2 km de top van de 155 m hoge **Ledakalnis** bereikt, vernoemd naar de heidense godin Leda aan wie op deze plek offers werden gebracht. Het is een mooi punt om even een pauze in te lassen, uitkijkend over de zeven meren.

Een flinke wandeling van 4 km brengt je uiteindelijk in **Ginučiai**, een ander straatdorpje met een nog functionerende 19de-eeuwse watermolen. Er is een klein broodmuseum van gemaakt waar je leert hoe je van graankorrels brood maakt. Je kunt er ook overnachten.

Terug naar Palūšė kun je de hoofdweg via het Baluošasmeer nemen, al is deze route verder redelijk saai. Voetgangers kunnen er beter niet aan beginnen.

Elders in het park

Het voordeel van een auto is dat ook de uithoeken van het park bereikbaar zijn. Je kunt bijvoorbeeld naar **Stripeikiai** gaan, het oudste gehucht (in de boeken sinds 1357) van Aukštaitija. Er is een traditioneel bijenteeltmuseum. Doorrijdend naar Tauragnai, gelegen aan het gelijknamige, langwerpige meer, passeer je enkele kasteelheuvels. Terug naar Palūšė zou je even moeten stoppen bij Šumainai en Strazdai: ze liggen beide schitterend aan het Baluošasmeer.